

บทที่ 5

วรรณกรรมดั้งเดิม

วรรณกรรมดั้งเดิม ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Traditional Literature ปัจจุบันนี้ใช้ว่า “วรรณกรรมแบบประเพณีกำหนด” วรรณกรรมประเภทนี้มีต้นกำเนิดมาจากพิธีกรรมดั้งเดิม ละคร ร้อยกรอง และการเล่านิทานในสังคมมนุษย์ นิทานสุภาษิต นิทานสอนคติธรรม บทสวดบูชา เทพปกรณัมและคติชาวบ้าน เป็นส่วนประกอบของวรรณกรรมดั้งเดิมของมนุษย์ ส่วนคติชาวบ้านประกอบด้วยบทเพลง นิทานและตำนานและประวัติบุคคลสำคัญต่าง ๆ วรรณกรรมดั้งเดิมแบ่งเป็น 5 ชนิด คือ

1. นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าทุกชนิดทั้งที่เป็นมุขปาฐะและเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ฉะนั้น ลักษณะของนิทานพื้นบ้านจึงเป็นดังนี้

1.1 เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง

1.2 เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า

1.3 ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใครอ้างแต่ว่าเป็นของเก่า พังมาจากผู้อื่นเล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง

นิทานพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 8 ชนิด คือ

1. นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือนิทานไม่รู้จบ นิทานชนิดนี้มีเนื้อเรื่องและวิธีเล่าเป็นแบบเฉพาะ เช่น เรื่องยายกะตาดปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้า หลานไม่เฝ้ากามากินถั่วงา หลานไปหานายพรานให้ช่วยยิงกา ฯลฯ เป็นนิทานเล่าซ้ำ ส่วนเรื่องนกเลื้อกอธิปไตยเป็นนิทานไม่รู้จบ

2. นิทานสัตว์พูดได้ นิทานชนิดนี้แสดงให้เห็นความฉลาด ความโง่ของสัตว์เหมือนอย่างมนุษย์นั่นเอง บางทีสัตว์พูดกับสัตว์ และบางทีสัตว์พูดกับมนุษย์ เช่น เรื่องเสือเฒ่า นกกระเจาบ เสือกกับคนเดินทาง เป็นต้น

3. นิทานตลกขบขัน นิทานชนิดนี้สามารถแยกรายละเอียดออกไปได้อีก เช่น เกี่ยวกับคนโง่ คนฉลาด นิทานโกหก นิทานเกี่ยวกับสามีภรรยา นิทานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การทำนา การเลี้ยงสัตว์ การตกปลา การล่าสัตว์ อย่างเช่นเรื่องคนโง่เอาวัวไปกินหญ้าบนหลังคา เรื่องหญิงชานาไปตลาด เรื่องแข่งกันโกหก เรื่องคนขี้เกียจ 3 คน เป็นต้น

4. นิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานที่อธิบายเกี่ยวกับสัตว์ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น หรือเกี่ยวกับประเพณีของมนุษย์ เช่น เรื่องจระเข้ทำไมจึงไม่มีลิ้น ทำไมกระต่ายจึงหางสั้น ทำไมหมา กับแมวจึงไม่ถูกกัน ทำไมจึงต้องแห่นางแมวเมื่อฝนไม่ตก ทำไมจึงต้องตีเกราะเคาะไม้เมื่อพระราชทูมจันทร์

5. นิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เรื่องชนิดนี้เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เรื่องวิญญูณต่าง ๆ เช่น เรื่องผีชนิดต่าง ๆ เรื่องเปรต เวือก นางไม้ ผีกระสือ ผีปอบ ผีโหมด ปู่โสมเผ่าทรัพย์

6. นิทานรักโคกผจญภัย เป็นนิทานที่มีเรื่องรักใคร่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น นางเอก ถูกสาปพระเอกไปช่วยแล้วได้แต่งงานกัน หรือเรื่องเจ้าหญิงหงส์ทอง เรื่องเช่นนี้พระเอกต้องเก่ง มีความสามารถและมีความมานะอดทน

7. นิทานเกี่ยวกับไสยศาสตร์เวทมนตร์ นิทานประเภทนี้เป็นนิทานที่แสดงถึงอำนาจเวทมนตร์คาถา เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับปรปักษ์ที่มีอิทธิฤทธิ์มาก เช่น การฆ่า นกอินทรีกินคน พรามังกรเจ็ดหัว หรือเกี่ยวกับอาวูวิเศษ เช่น เรื่องกลองพระอินทร์ อาละดิน กับตะเกียงวิเศษ การชุบ เช่น ปลาบู่ทอง โสนน้อยเรือนงาม เป็นต้น

8. นิทานเรื่องสมจริง เป็นนิทานพื้นบ้านที่ให้ความสนุกสนานและน่าสนใจ แต่ นิทานพื้นบ้านเช่นนี้มีน้อยมาก

2. นิทานสอนคติธรรม นิทานประเภทนี้เป็นนิทานสั้น ๆ สอนคติธรรม ในเนื้อเรื่อง จะเป็นสัตว์หรือสิ่งไม่มีชีวิตพูดได้อย่างมนุษย์ นิทานประเภทนี้มักจะมีเพียงเหตุการณ์เดียว นิทาน สอนคติธรรมที่มีชื่อเสียงและเร้าใจมากที่สุดคือ นิทานอีสป ท้ายเรื่องมีข้อสรุปเป็นสิ่งสอนใจ เช่น เรื่องกระต่ายกับเต่า สอนเรื่องความเพียรพยายามและความประมาท เรื่องหมาป่ากับลูกแกะ สอนเรื่องคนพาลคนชั่ว เรื่องกระต่ายตื่นตูม สอนเรื่องการไม่มีสติ เรื่องคนตัดไม้กับเทพารักษ์ สอนเรื่องความซื่อสัตย์และความโลภ นอกจากนี้ยังมีนิทานเทียบสุภาวคติอีกที่ให้อคติสอนใจ เช่น เรื่องโคหนันทวิศาล สอนเรื่องปียวาจา เรื่องพ่อกับลูก สอนเรื่องความสามัคคี และยังมีนิทาน บัญญัตินระที่สอนเกี่ยวกับคติธรรม สิ่งควรประพฤติและไม่ควรประพฤติด้วย

3. **นิทานวีรบุรุษ** นิทานประเภทนี้จะเน้นคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถและความมองจากล้าหาญของบุคคล ส่วนมากเป็นวีรบุรุษของชาติ นิทานวีรบุรุษจะมีกำหนดสถานที่แน่นอนว่าเกิดขึ้นที่ใด บางครั้งอาจมีเรื่องเหนือธรรมชาติ เช่น อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ประกอบอยู่ก็ทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าอาจมีความจริงได้ เช่น เรื่องท้าวแสนปม เรื่องพระร่วงวาจาสิทธิ์ เรื่องพระเจ้าสายน้ำผึ้ง เรื่องไกรทอง เป็นต้น นิทานวีรบุรุษของประเทศอื่น เช่น อินเดีย ได้แก่ เรื่องรามายณะ และเรื่องมหาภารตะ

4. **เทพปกรณัม** เป็นเรื่องที่ทำให้เรียนรู้ถึงความคิดของคนในสมัยก่อนที่มีจินตนาการหรือมีความเกี่ยวพันกับปรากฏการณ์ที่เกิดตามธรรมชาติและสามารถอธิบายได้ว่า โลก ท้องฟ้า และพฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร การอธิบายเช่นนี้ทำให้เห็นจริงว่ามีสิ่งมีอำนาจซึ่งสามารถบังคับปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือบันดาลให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ สิ่งที่มีอำนาจเหล่านี้ ได้แก่ เทพเจ้าทั้งหลายที่แสดงคุณลักษณะหลายประการ เช่น คุณธรรม ความฉลาด ความบริสุทธิ์ ความรัก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีชีวิตเป็นอมตะ อยู่เหนือธรรมชาติ ถ้ามมนุษย์เช่นสรวงบูชาถูกต้องก็จะได้รับผลดีตอบแทน เทพปกรณัมแบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

4.1 **เทพเจ้าแห่งธรรมชาติ** เป็นเทพเจ้าที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้าง การอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ลักษณะพิเศษของสัตว์ การสร้างโลก ดวงดาว และการโคจรของพระอาทิตย์พระจันทร์ เรื่องประเภทนี้ ได้แก่ การสร้างดาวหมีใหญ่หมีเล็ก การเกิดของดาวลูกไก่ ทำไมนกจึงมีหลายสี ทำไมกบจึงไม่มีหาง การกำเนิดไฟ การทำให้เกิดฟ้าร้อง (รามสูร-เมขลา) การเปลี่ยนปี (ท้าวมหาสงกรานต์)

4.2 **เทพเจ้าที่เป็นวีรบุรุษ** เป็นการกล่าวถึงเทพเจ้าผู้กล้าหาญ มีความเก่งกล้าสามารถ เช่น เทพเจ้าของกรีกที่ชื่อซีอุส เทพเจ้าของอินเดีย เช่น พระอินทร์ พระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ เป็นต้น

4.3 **เทพเจ้าที่ลงโทษมนุษย์** เป็นเรื่องที่กล่าวถึงเทพเจ้าที่ลงโทษแก่มนุษย์ที่กระทำชั่ว รวมทั้งเรื่องราวถึงเทพเจ้าด้วย เช่น เรื่องธรณีสูบ น้ำท่วมโลก มนุษย์ถูกสาปเป็นศิลา เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เป็นต้น

4.4 **ความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้า** เป็นเรื่องขัดแย้งกันบ้าง เรื่องความรักบ้าง ที่เกี่ยวข้องระหว่างเทพเจ้าด้วยกัน ความอิจฉาริษยาและการต่อสู้ของเทพเจ้าอันทำให้เกิดความทุกข์ยากแก่มนุษย์ เรื่องของกรีก ได้แก่ เทพซีอุสกับนางเฮรา เรื่องของอินเดีย ได้แก่ พระอินทร์กับท้าวไพจิตราสูร พระราหูกับพระอาทิตย์ พระจันทร์ ท้าวกษนากับหนุมาน พระอิศวรกับพระอุมา พระนารายณ์กับพระลักษมี ฯลฯ

5. นิทานชาดก ชาดก คือการเล่าเรื่องครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงเวียนว่ายตายเกิด ถือเอากำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้างชั่วบ้าง แต่ก็ได้พยายามบำเพ็ญบารมีติดต่อกันมามากบ้างน้อยบ้างโดยตลอด จนเป็นพระพุทธเจ้าในชาติที่สุด

นิทานชาดกแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

5.1 นิบาตชาดก เป็นนิทานชาดกที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกส่วนพระสูตรที่เรียกว่า ขุททกนิกาย นิบาตชาดกนี้ พระอรธกถาจารย์ได้ผูกเป็นเรื่องราวขึ้น และปัจจุบันนี้มีผู้เขียนเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กขึ้นหลายเรื่อง เช่น เรื่องกัณหาชालี พระภริทัต มโหสถ เป็นต้น

5.2 ปัญญาสชาดก เป็นชุมนุมนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันมาในเมืองไทยแต่โบราณ 50 เรื่อง พระภิกษุชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาดกไว้เป็นภาษามคธ ปัญญาสชาดกส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นบ้าน และปัจจุบันนี้มีผู้เขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กขึ้นหลายเรื่อง เช่น เรื่องคาวี มโนห์รา สังข์ทอง เป็นต้น

วรรณกรรมดั้งเดิมอันประกอบด้วยนิทานพื้นบ้าน นิทานสอนคติธรรม นิทานวีรบุรุษ เทพปกรณัม และนิทานชาดกนั้น ล้วนมีเนื้อเรื่องสนุกสนานให้ความเพลิดเพลินแก่เด็ก นอกจากนี้ นิทานพื้นบ้านยังแสดงแหล่งกำเนิดของเรื่องราวต่าง ๆ อาจเป็นตำนานเมือง สถานที่ ตำบลที่อยู่ หรืออธิบายเหตุต่าง ๆ ซึ่งทำให้เด็กเห็นความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษของตน ก่อให้เกิดความชื่นชมในความเป็นชาติที่เก่าแก่ของตนด้วย นอกจากนี้ เรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เป็นความคิดอันแยกคายของบรรพชนซึ่งทำให้อนุชนรุ่นหลังเป็นผู้อนุรักษ์ต้นไม้ ป่าไม้ เช่น เรื่องปีศาจนางตานี ผีนางตะเคียน นางไม้ เป็นต้น

นิทานสอนคติธรรมไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงแก่เด็กเท่านั้น ยังปลูกฝังจริยธรรมให้เด็ก รู้จักดำรงชีวิตในทางที่ถูกต้องด้วย เช่น สอนเรื่องความไม่โลภ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความไม่ประมาท ความพากเพียร สิ่งเหล่านี้แม้เด็กโตขึ้นจนสู่วัยผู้ใหญ่ ความคิดคำนึงถึงคติธรรมยังจรโลงใจอยู่เสมอไม่รู้ลืม

นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องราวของผู้กล้าหาญอันเป็นการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง และแสดงความกล้าหาญของบุคคลเพื่อส่วนรวม เนื้อเรื่องเช่นนี้นอกจากให้ความบันเทิงแล้ว ผลพลอยได้ยังทำให้ปลูกฝังความรักชาติ รักประเทศ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชนส่วนรวมอีกอเนกประการ

เทพปกรณัม เป็นเรื่องราวของเทพเจ้าถึงจะมีได้เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง แต่เนื้อเรื่องก็ตื่นเต้นเร้าใจ สิ่งแฝงเร้นอันเป็นประโยชน์แก่เด็กก็เป็นอันมาก ซึ่งเด็กอาจค้นหาได้จากการอ่านเรื่องเหล่านี้ นอกจากนี้ยังช่วยเจริญความคิดให้เด็กเกิดปัญญา คิดเปรียบเทียบเรื่องของเทพเจ้า

กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตซึ่งอยู่ในสมัยวิทยาศาสตร์ได้ด้วย เช่น เรื่องฟ้าร้อง (รามสูร-เมขลา) ฟ้าแลบ ราชูอมพระอาทิตย์พระจันทร์ เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยวิทยาศาสตร์ เจริญก้าวหน้าและสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุและผลตามความเป็นจริง

ส่วนนิทานชาดกเป็นเรื่องราวที่มีคติและสอนศีลธรรมโดยสอดแทรกในเนื้อเรื่อง การนำนิทานชาดกมาเขียนเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กนั้น ช่วยปลูกฝังให้เด็กแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วจากเนื้อเรื่องอันเป็นการวางพื้นฐานสิ่งที่ตั้งงามให้แก่เด็กในเยาว์วัย

ตัวอย่างที่ 1¹
นิทานพื้นบ้าน

¹คุณหญิง บริพัตร ณ อยุธยา, *ปลาบู่ทอง*, (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523) หน้า 5-24.

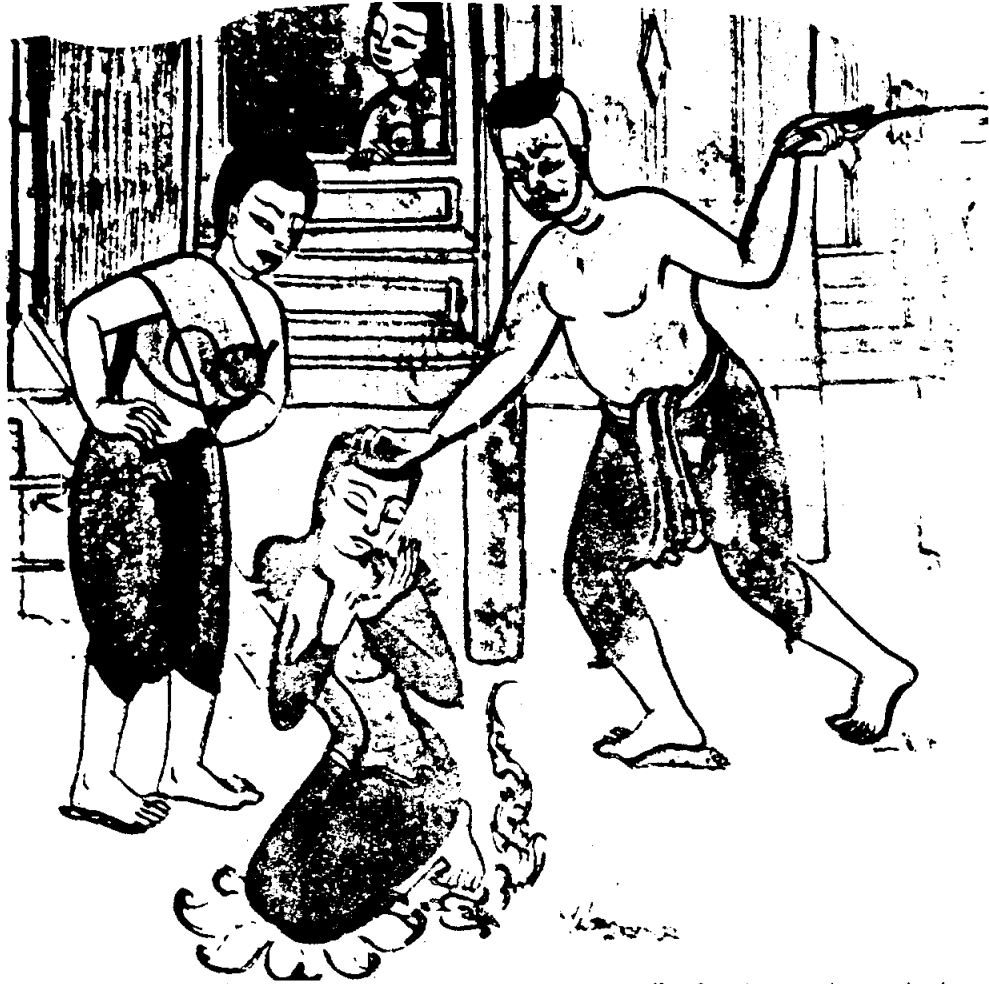
ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายหาปลาคนหนึ่งชื่อเศรษฐี มีเมียสองคน เมียหลวงชื่อกนิษฐา เมียน้อยชื่อกนิษฐี นางกนิษฐามีลูกสาวงามคนหนึ่งชื่อเอื้อย นางกนิษฐีมีลูกสาวสองคนชื่ออ้ายและอี เศรษฐีรักและหลงเมียน้อยมาก มักเข้มงวดและดูด่าเมียหลวงและเอื้อยเสมอ ทั้งนางกนิษฐาและเอื้อยไม่มีความสุขนัก เอื้อยต้องทำงานหนัก พ่อเมียย แม่เลี้ยงดูด่า ซ้ำแล้วมีหน้าน้องเล็กสองคนยังแอบข่มเหงอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นเวลาที่พ่อและแม่ไม่อยู่ แม่เลี้ยงมักหาเรื่องเมียยต้อยอยู่เนืองนิจ

ทุกเช้าเศรษฐีลงเรือไปหาทุ่งหาปลากับเมียคนใดคนหนึ่งเสมอ ได้ปลามาแล้วก็ช่วยกันนำไปขายที่ตลาดเช่นนี้เสมอมา

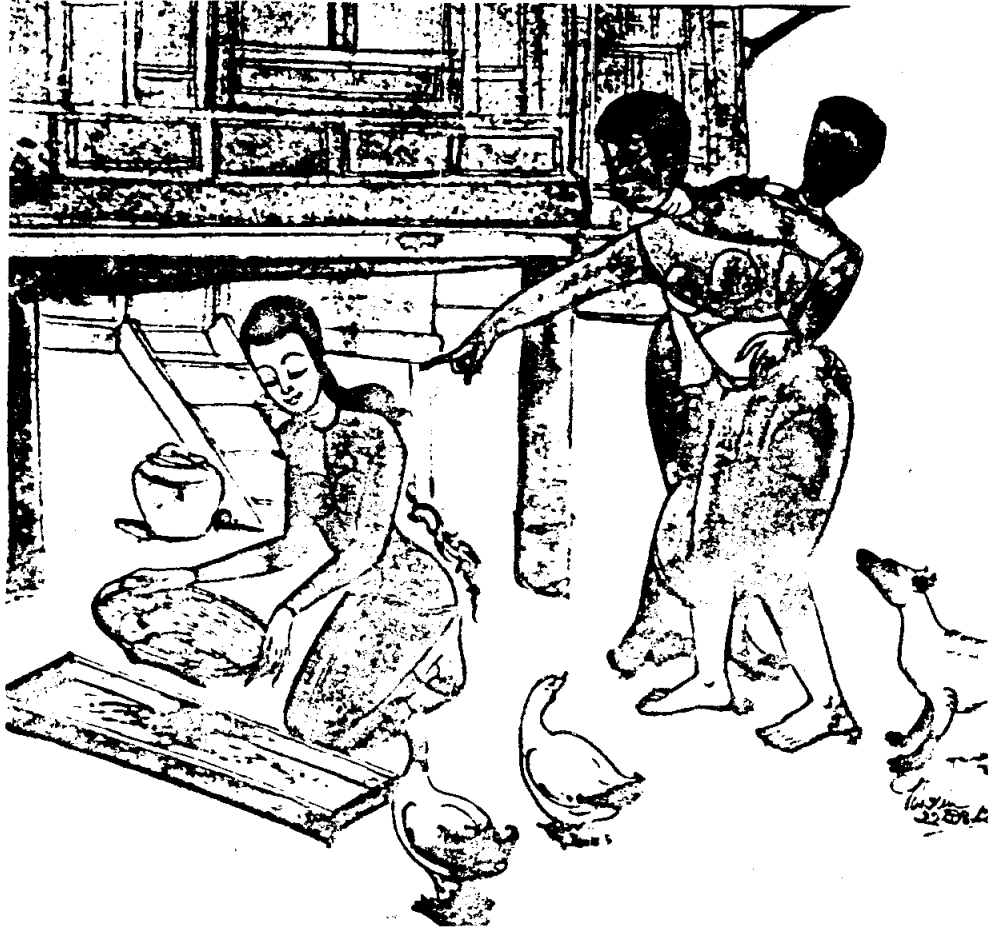
วันหนึ่งเศรษฐีให้นางกนิษฐาลงเรือไปหาปลาจับตนแต่เช้าตรู่ เมียคัดท้าย
ตนเป็นคนเหวี่ยงแห วันนั้นเป็นวันเคราะห์ร้าย ไม่มีปลาติดแหเลย มีแต่ปลาปูทองตัว
เดียว เศรษฐีจะโยนลงน้ำ นางกนิษฐาอ่อนวอนขอเก็บไว้ให้ลูกเอื้อยเลี้ยงเล่น เศรษฐี
ไม่ยอมโยนลงน้ำจนได้ แต่ปลาเจ้ากรรมมันเข้ามาติดแหทุกครั้งทีทอดไป เศรษฐีเดือด
ดาลใจมาก

ป่วยคล้อยมากขึ้น เศรษฐีก็ยังไม่ได้กึ่งได้ปลาเลยจนตัวเดียว เปลี่ยนที่ทอดแห
หลายครั้งหลายหนก็ยังไม่มียี่แ้วว่าจะได้อะไรเลย ช้ำร้ายนางกนิษฐายังพริ่พิไรขอปลา
ปูทองให้บันดาลโทษะอีกเล่า เวลามืดค่ำเข้าทุกที เศรษฐีตัดสินใจทอดแหอีกเป็นครั้ง
สุดท้าย เมื่อเห็นปลาปูทองตัวนั้นติดแหมาอีกก็ฉวยปลามาตั้งท่าจะเหวี่ยงลงน้ำ นาง
กนิษฐาอ่อนวอนอีกครั้ง เศรษฐีโกรธสุดขีดขว้างปลาลงน้ำ หันมาทุบตีเมียแล้วผลักลง
น้ำ นางกนิษฐาก็จมน้ำตาย

เศรษฐีป่วยหนักกลับบ้านมาด้วยความผิดหวังไม่นึกเสียดายเมีย มีแต่ความเสียใจว่าไม่ได้ปลา เมื่อถึงบ้านก็พบเอี้ยรอรออยู่ที่หน้า เอี้ยถามถึงแม่หลายครั้งแต่เศรษฐีไม่ยอมตอบ เมื่อเอี้ยร้องให้ซักไซ้อีกก็อดรนทนไม่ได้ตอบเป็นปริศนาว่า “แม่เอ็งไปอยู่วังลอย ถ้าเอ็งหยุดร้องให้สามวันก็ลอยกลับกลับมา ถ้าไม่หยุดร้องให้สามปีก็ไปวังจม” เอี้ยไม่เข้าใจแต่ก็เดาว่าแม่คงประสบเหตุร้ายอาจถึงตายก็ได้ ก็ทุ้มทอดตัวลงร้องไห้รำพันด้วยความทุกข์อย่างสุดขีด นางกนิษฐีกลับชาวบ้านจะได้ยินและจับความจริงได้จึงให้ผัวลงมาปราบปรามเอี้ย ตนตามลงมาช่วยอีกแรงหนึ่ง นางอัยกระวะวิระวาดส่งไม้เรียวกให้

ผัวเหมือนเมียข้างหลังไหลแตกเป็นรอยน้ำเวทนา มิใยเอี้ยจะวอนขอให้หยุดตีคนใจร้ายก็มียับยั้ง กระหน้าไม่หยุดมือ เอี้ยได้แต่ร้องว่า “ข้ามิได้ทำอะไร ไยมาตีข้า เช่นนี้ ข้าถามแต่เพียงว่าแม่ข้าไปไหนไยมิกลับมา ข้าอยากพบแม่ข้า” เอี้ยสลบคาไม้ไปหลายครั้งหลายครา ฟันขึ้นมาพ่อและแม่เลี้ยงก็ตีเจ้าไม่ปรานี

เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงได้ยื่นเข้าก็อดรันทนไม่ได้ ต้องพากันมาขอให้เศรษฐี และนางกนิษฐีราเมื่อราไม้เสียบ้าง ด้วยกลัวเอื้อยจะตายเสีย สองผัวเมียเห็นความอื้ออิ่ง นักก็เลยไล่ความกลบเกลื่อนว่า “มันร้องอะอะเพราะข้าให้มันไปตามแม่มันมา แม่ มันหนีตามขูไปแล้วยังลักเอาข้าวของข้าไปอีก มันนี่กว่าแม่มันตาย ที่แท้มันก็ไปหลงระเริง อยู่กับขู” ไม่มีผู้ใดเชื่อคำพูดอันสามัญเลยเพราะทุกคนรู้อยู่แก่ใจว่าตาเศรษฐีนี้หลง เมียน้อย ต่างก็จูงมือเอื้อยออกมาให้พ้นมือผัวเมียใจร้าย บ้างใส่ยาให้ บ้างพดรี บ้างป้อน ข้าว เอื้อยค่อยบรรเทาความทุกข์เมื่อเห็นความใจดีของเพื่อนบ้าน

รุ่งขึ้นแต่เช้าตรู่ ทั้งเศรษฐีและนางกนิษฐีก็ปลุกให้เอื้อยตื่นขึ้นทำงาน เอื้อย ขอผัดให้หายบอบข้าสองคนผัวเมียก็มียอม เอื้อยจำต้องลุกขึ้นให้ข้าวเปิด ใ้ กวาดได้ถู และงานอื่นจิปาละ ส่วนอ้ายและอีเล่นสนุกตลอดวัน

ฝ่ายนางกนิษฐาเมื่อตายแล้วก็เกิดเป็นปลาบู่ทอง เพราะเมื่อก่อนตายนางมีจิตจดจ่อกับปลาบู่ทอง นางบู่เป็นห่วงลูกสาวตนเป็นอันมาก มาว่ายวนเวียนอยู่แถวบ้านเดิม คอยหาโอกาสที่จะแสดงตนให้ลูกสาวรู้

วันหนึ่งเอื้อยมีโอกาสไปนั่งเล่นที่หน้าบ้าน มองเห็นปลาบู่เกล็ดเป็นทองเหลืองอร่ามว่ายมาใกล้ ๆ เห็นคนเจ้าบู่ก็ไม่หนี กลับว่ายเข้ามาใกล้แล้วพูดว่า “เอื้อยเอื้อย” แม่ตายแล้ว พ่อเขาผลักแม่ลงน้ำด้วยความโกรธ แม่กลับมาเกิดเป็นปลาบู่ แม่เป็นห่วงเจ้านัก เจ้าสบายดีอยู่หรือ” เอื้อยได้ยินก็ดีใจจนน้ำตาไหลลื้มความทุกข์ชั่วคราว สองแม่ลูกพร่ำรำพันปรับทุกข์กัน เอื้อยสั่งแม่ไม่ให้ไปไกล ด้วยกลัวจะไปติดแหติดอวน ถ้าตนเรียกหาเมื่อใดก็ให้ว่ายมาหา ตนจะนำอาหารมาให้ทุก ๆ วัน

สองแม่ลูกพบปะพูดคุยพอดคลายทุกข์กันหลายเวลา ในไม่ช้าอ้ายก็แอบเห็นเข้าจึงวิ่งไปฟ้องแม่ นางกนิษฐาก็ออกอุบายให้เอื้อยไปเลี้ยงวัวที่ทุ่งชายป่า อยู่ทางนี้ก็ให้อ้ายไปที่หน้าบ้าน เสียงเอื้อยร้องเรียกหาปลาบู่ เมื่อปลาบู่โผล่ขึ้นมาเหนือน้ำก็จับเอาขึ้นมาทบทวนทำกับข้าวกินเสียสำราญใจ

เมื่อกินอิ่มหน้าสำราญแล้วก็โยนกำให้แมวให้หมากิน ทั้งเกล็ดก็กวาดลงร่อง
เปิดเห็นเข่าก็สงสารเอื้อยนึก เอาปากคู้ดินอมเกล็ดไว้ฝากเอื้อย

เอื้อยกลับบ้านแล้วก็ตรงรี่มาเรียกแม่บู่ทันที ด้วยใจเป็นห่วงว่าแม่จะเป็นห่วง
ตนว่าหายไปไหนตลอดวัน เรียกเท่าใดก็ไม่มีแม่บู่ ทั้งตกใจ ทั้งขឹងใจ ทั้งสงสัย วิ่งมา
ถามหมา หมามันก็บอกว่าไม่รู้ วิ่งมาถามแมว แมวก็สั่นหัว ด้วยทั้งสองร่วมสนุกในการ
กิน ให้ละอายใจนึก เปิดน้อยเห็นเอื้อยน้ำตาอาบหน้าวิ่งมา ก็กายเกล็ดแม่บู่ลงในมือเอื้อย
พลางบอกว่า “แม่เจ้าตายแล้ว เขาจับเอามากินวันนี้เอง” เอื้อยร้องไห้จนน้ำตาจะเป็น
สายเลือด แอบเอาเกล็ดห่อผ้าไว้ วันรุ่งขึ้นก็เอาไปฝังชายป่า ตั้งสัตย์อธิษฐานขอให้งอก
เป็นมะเขือเปราะสองต้น เทวดาก็ทรงบันดาลให้ตามใจปรารถนา

ทุกวันเอื้อยกราบไหว้ต้นมะเขือ บางทีนอนเล่นอยู่ใกล้ ๆ บางทีก็คู้ด้วย พอ
คู้ยมีความสุขขึ้น ไม่ช้าไม่นานยายก็รู้ความและวิ่งไปบอกแม่อีก นางกนิษฐีก้อออกคำสั่ง
ให้ยายสะกดรอยตามเอื้อยไปในป่า ได้ทำเมื่อใดก็ให้ถอนต้นมะเขือเก็บลูกมากินเสียให้
หมด อ้ายทำตามแม่สั่งทุกประการ

คราวนี้เปิดเก็บเม็ดมะเขือไว้บอกกล่าวเอื้อยอีก เอื้อยโคกเสร้านัก เก็บเม็ดมะเขือห่อผ้าไว้ ได้เวลาไปเลี้ยงวัวเอื้อยก็เอาเม็ดมะเขือไปฝังไว้ในป่า อธิษฐานขอให้งอกเป็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง เทวดาก็ดลบันดาลให้เป็นไปตามที่ขอทันที

วันหนึ่งท้าวพรหมทัตเสด็จออกประพาสป่า ทอดพระเนตรเห็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองก็ให้เสนาไปสืบดูว่าเป็นของผู้ใด เพราะมีพระราชประสงค์จะนำไปปลูกไว้ในพระราชวัง

เสนาที่พาเอื้อยเจ้าของโพธิ์มาเฝ้า ท้าวพรหมทัตเห็นรูปโฉมของเอื้อยก็ชอบพระทัย ยิ่งได้สดับฟังเรื่องราวอันน่าสงสารของเอื้อย ก็ยิ่งสงสารและโปรดปราน คิดจะนำไปชุบเลี้ยงในวังให้เป็นเอกอัครมเหสี รับสั่งขอตันโพธิ์เงินโพธิ์ทองก่อน เอื้อยเห็นว่าเป็นกษัตริย์ที่มีน้ำพระทัยอันงดงามก็ยอมถวายอย่างเต็มอกเต็มใจ

ท้าวพรหมหัตถ์ก็ทรงถอนต้นโพธิ์ด้วยพระหัตถ์เอง แต่ก็หาขยับเขยื้อนไม่ ทั้ง
เสนาข้าราชบริพารทั้งกองทัพ ทั้งช่างทรงก็สามารถถอนต้นโพธิ์ได้ จึงมีพระกระแส
รับสั่งให้เอื้อยถอนด้วยตนเอง เอื้อยกราบไหว้ให้แม่ของตนบันดาลให้เป็นไปตามพระราช
ประสงค์ แล้วนางก็ถอนต้นโพธิ์ได้ตั้งใจหมาย

ท้าวพรหมทัตเห็นเป็นอัศจรรย์ ทรงตระหนักแน่ว่าหญิงคนนี้มีบุญแท้ สมควร
เป็นนางขัตติยนารีจึงรับสั่งให้ไปอยู่ในวัง มิช้าก็ทรงเสกสมรสด้วย และยกย่องให้เป็น
เอกอัครมเหสี

ฝ่ายนางกนิษฐีและลูกสาวได้ทราบข่าวก็มีจิตริษยา หาช่องทางที่จะพิฆาตฆ่า
เอื้อย เพื่อจะให้ยายสวมตำแหน่งพระมเหสีแทน ทั้งสองจึงไปปรึกษายายเผงกระลีสาตๆ
ก็ออกอุบายให้

อ้ายและอี่เข้ามาเฝ้านางพระยาพี่สาวของตน บั้นความเท็จขึ้นลวงล่อว่าพ่อเจ็บ
มาก เห็นทีจะไม่รอดเป็นแน่แล้ว ขอให้รีบไปให้ทันเห็นใจ เอื้อยเชื่อรีบขึ้นวอไปทันที

นางกนิษฐีออกมามารับเอื้อยแล้วแต่งอุบายให้เอื้อยรับสั่งให้ข้าราชการบริพารรออยู่
นอกบ้าน อ้างว่าคนเจ็บเห็นคนมาๆอาการจะทรุดหนัก เอื้อยก็เชื่ออีก ครั้นแม่เลี้ยงลวง
ล่อต่อไปว่าให้ทอดเครื่องทรงนางกษัตริย์ออกทรงน้ำชำระองค์ก็ยินยอมทุกประการ จึง
เมื่อเหยียบย่างเข้าห้องด้านใน เท้าเหยียบกระดานกลเข้า ก็พลันหล่นลงไปใต้น้ำเดือดใน
กะทะเบื้องล่างสิ้นชีวิตไปทันที

ครั้นแล้วนางนิษฐีและยายเผ่ากระลีสาตกช่วยกันแต่งตัวด้วยเครื่องนาง
กษัตริย์ แล้วขึ้นวอไปบ้าน มิได้มีผู้ใดรู้ความจริง ถึงพระราชวังก็มารยาว่าเจ็บไข้ เก็บตัว
อยู่แต่ในห้อง ท้าวพรหมทัตต้องเวทมนต์เสด็จมาเยี่ยมเยียนก็มิได้ทรงสงสัยแต่ประการ
ใด แต่ให้โศกเศร้าพระทัยนัก ยิ่งเห็นต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองเฉาไปยิ่งฉงนพระทัย มิรู้ที่
จะคิดประการใด

เอี้ยตายไปแล้วก็กลับชาติมาเกิดเป็นนกแขกเต้า ด้วยจิตใจที่ห่วงใยในพระสามี
และต้นโพธิ์ก็บินมาหา เห็นต้นโพธิ์ทั้งสองเฉาไปก็ร้องโอดครวญพ้อท้าวพรหมทัตต่าง ๆ
นานา ท้าวพรหมทัตทรงได้ยินก็เปิดพระแกล เมื่อเห็นเป็นนกแขกเต้าก็หลากพระทัย
ทรงไต่ถามดูก็ได้ความจริงว่าเป็นเอี้ยคืนชีวิตมาเป็นนก ยิ่งได้ทราบความจริงก็ยิ่งโศก
มาก แต่มิรู้ที่จะจัดการกับอ้ายอย่างใดดี ได้แต่เลี้ยงนกแขกเต้าไว้ในกรงทองใกล้พระองค์
พอได้เป็นเพื่อนคุยอบอุ่นพระทัย

อยู่มาวันหนึ่ง อำมาตย์มากกราบบังคมทูลว่ามีผู้เห็นช้างเผือกทางเมืองเหนือ
ท้าวพรหมหัตถ์ตัดสินพระทัยเสด็จไปคล้องช้างด้วยพระองค์เอง

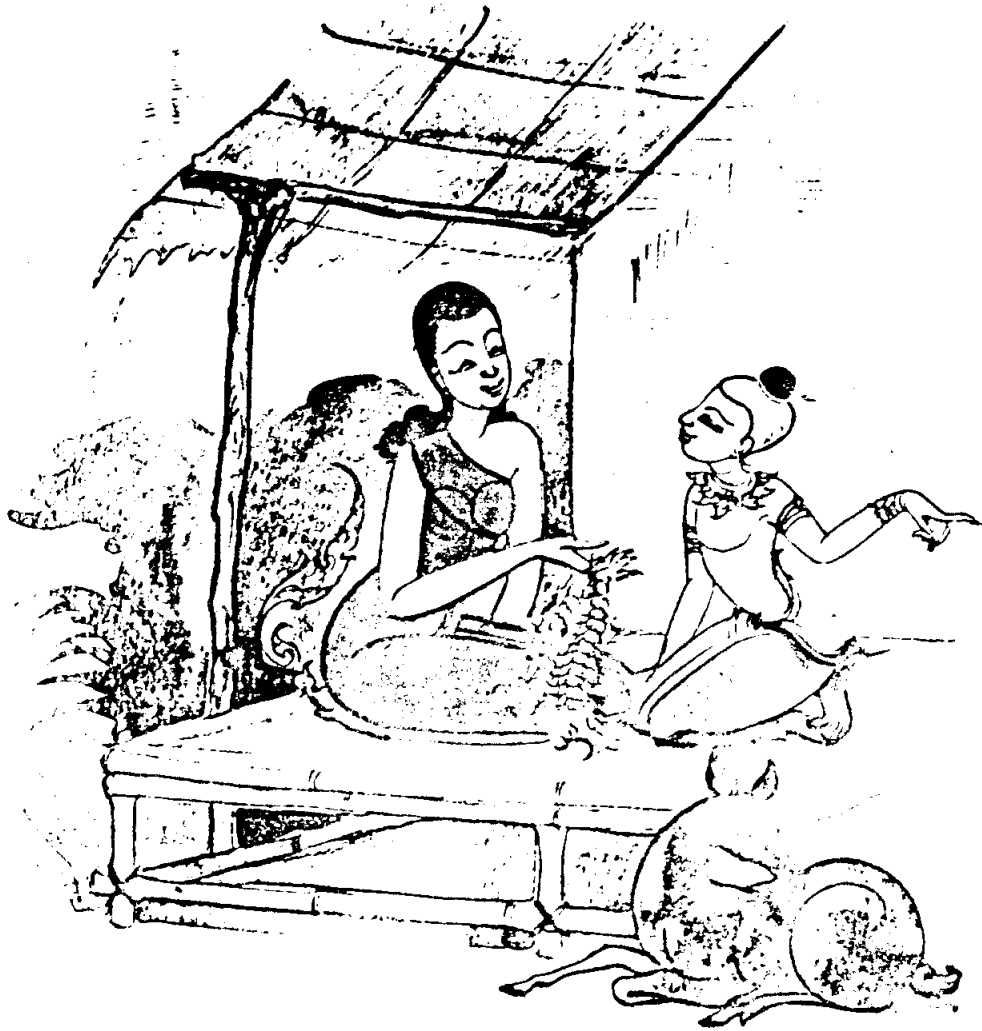
อ้ายรู้ข่าวแล้วว่านางนกแขกเต้าคือเอื้อยคู่ปรับกลับชาติมา จึงฉวยโอกาสที่ท้าว
พรหมหัตถ์มิได้เสด็จอยู่จับนกแขกเต้ามาหักปีกถอนขนเสีย แล้วมอบให้ยายแม่ครีวฆ่าแกง
ให้กิน นกแขกเต้าเห็นจวนตัวก็ทำเป็นนอนแข็งตาย แม่ครีวเข้าใจว่าตาย ก็คิดว่าจะแกง
กินตอนเย็น จึงทิ้งนกแขกเต้าไว้ตามลำพัง นกได้โอกาส ก็กระเสือกกระสนหนีภัยไป
อาศัยอยู่กับหนู ฝ่ายยายแม่ครีวกลับมามองไม่เห็นนกก็ตกใจ รีบไปซื้อนกอื่นมาแกงให้
อ้ายแทน อ้ายเข้าใจว่านกตายสมใจแล้วดีใจนัก ถอดผ้าสไบให้เป็นรางวัล

ฝ่ายนกแขกเต้าหลบภัยอยู่ในปล่องหนูจนมีขนบ้างแล้ว ก็คิดจะหนีต่อไป เพราะ
เกรงว่าปีกหางยังไม่มีเช่นนี้ คงจะไม่พินมือยายแม่ครีว หนูไม่เต็มใจให้ไป แต่ก็จำต้อง
พานกแขกเต้ามาส่งที่ชายป่าด้วยความอาลัยและเป็นห่วง

นกแขกเต้าค่อยกระเสือกกระสนมาในป่า ฝ่าอันตรายมาแทบจะเอาชีวิตไม่รอด เป็นต้นว่าครั้งหนึ่งเกือบถูกงูคาบมากิน เดชะบุญนกตกจิกงูไปเป็นเหยื่อป้อนลูกมันเสีย ทันทีที่ นกแขกเต้าค่อยพุงกายมาด้วยความลำบาก จนถึงอาศรมฤๅษี ฤๅษีเห็นรูปร่าง น่าสมเพชของนกแขกเต้าก็สงสารนัก ไม่ทันได้ดูให้ดูว่าเป็นตัวผู้หรือตัวเมียก็ชุบให้เป็น คน เมื่อนกแขกเต้าที่ชุบกลายเป็นหญิงสาวงามฤๅษีก็มีใจเอ็นดู รับไว้เป็นลูกให้อยู่ด้วย เอื้อยกลับชาติมาเป็นคนอีกครั้งหนึ่ง ก็มอบตัวเป็นลูกและข้าซ่งใช้ฤๅษีด้วยใจรู้คุณ

วันหนึ่งฤๅษีเขียนรูปคนหลายรูปให้เอื้อยเลือก จะได้ชุบให้เป็นคนและได้อยู่ เป็นเพื่อน เอื้อยเลือกเอากุมารอายุห้าขวบ เมื่อชุบเป็นกุมารน่ารักแล้วก็ให้ชื่อว่า ลบ กุมารน้อยเป็นทั้งลูกและเพื่อนเล่นช่วยกันปรนนิบัติฤๅษีซึ่งเรียกว่าตา ทั้งได้เล่าเรียนศิลป- วิทยาการเป็นอันมาก จนเป็นกุมารที่แกลั้วกล้าสามารถ

เจ้าลบอายุได้ 7 ขวบ วันหนึ่งก็ได้ตามมารดาถึงพ่อ เอื้อยเล่าความจริงให้ฟัง
เจ้าลบขออนุญาตเอื้อยไปเฝ้าท้าวพรหมทัต เอื้อยอยากให้ท้าวพรหมทัตทรงทราบข่าว
ของตนจะได้เสด็จมารับ จึงอนุญาตและร้อยมาลัยสอดใส่เรื่องราวของตนคล้องคอลูก
ไป ท้าวพรหมทัตจะได้ทอดพระเนตรเห็นเป็นสำคัญ

กุมารน้อยถึงเมืองท้าวพรหมหัตถ์ก็เที่ยวเดินดูสิ่งแปลกตาต่าง ๆ อย่างเพลิดเพลิน ปากก็ไต่ถามคนทั่วไปว่าต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองนั้นอยู่ที่ใด ตนอยากเห็น ผู้คนทั้งนั้นเห็นกุมารรูปร่างสง่างาม กิริยามารยาทก็องอาจน่ารัก พวงดอกไม้ที่สวมคอกิ่งามแปลกตา ข้อความที่ไต่ถามนั้นก็ผิดกับคนทั้งปวง ทุกคนก็รุมล้อมกุมารและรำลือกันไปต่าง ๆ

เรื่องกุมารน้อยถามหาต้นโพธิ์ทราบถึงพระกรรม ท้าวพรหมหัตถ์รู้สึกหลงพระทัยสงสัยว่าจะเป็นผู้นำข่าวพระมเหสีมา จึงรับสั่งให้กุมารมาเฝ้าทอดพระเนตรเห็นพวงดอกไม้งดงามก็เอ่ยพระโอษฐ์ขอดู

พระองค์จึงได้ทอดพระเนตรเห็นเรื่องราวแต่หนหลังที่พวงดอกไม้ก็ทรงโคก
เครำ รำลึกถึงเอื้อยแต่กลัวความจะล่วงรู้ถึงอาย จึงเรียกเจ้าลบมาซักถามในที่โหฐาน
ทรงทราบความจริงแล้วก็ทรงดำริที่จะเสด็จไปรับนางเอื้อยกับเจ้าลบ แต่ให้ความแพร่
ไปว่าเสด็จประพาสป่า

เมื่อเสด็จจวนถึงอาศรม ก็ให้พักรัฟลงไว้ เพราะกลัวเอื้อยและฤๅษีจะตกใจ
เสด็จไปกับเจ้าลอบ เอื้อยดีใจที่ได้พบพระสามี เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ แต่ก็เสียใจเมื่อ
ฤๅษีบอกว่า เจ้าลอบนั้นถึงกำหนดต้องกลับไปเป็นรูปในกระดาศเช่นเดิมในสามวัน

ชาวเมืองสมโภชรับขวัญเอื้อยเจ็ดวันเจ็ดคืน ครั้นแล้วท้าวพรหมหัตถ์ก็มีรับสั่งให้นางอ้ายมาชำระความด้วยพระองค์เอง ทรงให้ลงอาญาโบยแล้วให้เพชรฆาตนำตัวไปประหารชีวิตวันรุ่งขึ้น เอื้อยไม่ยอมให้มีเวรกรรมติดตัวต่อไป ก็ขอพระราชทานชีวิตไว้ แต่ไม่ทันการอ้ายกินยาพิษในห้องขังตายในคืนนั้นเอง

ท้าวพรหมหัตถ์ไม่ต้องประสงค์ให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อผู้อื่น และเพื่อเป็นการลงโทษพ่อแม่เอื้อยด้วย จึงมีพระบรมราชโองการให้สืบศพนางอ้ายเป็นท่อนแล้วทำเป็นเนื้อพะเนียงส่งไปให้พ่อแม่ซึ่งยังหลงเข้าใจผิดว่าอ้ายเป็นนางพระยาอยู่ในเมืองหลวง ต่อเมื่อเห็นว่าเป็นเนื้อลูกสาวตน ก็รู้ว่าความชั่วร้ายของตนนั้นได้ทราบถึงพระกรรมแล้ว ก็หลบหนีซอกซอนไปด้วยความกลัวภัย

ในกาลครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสด็จมาโปรด ทรงเทศนาเรื่องการไม่จองเวร ให้พรหมทัตและเอี้ยยทราบ ทรงอธิบายว่าที่เอี้ยยต้องประสบกรรมถึงแก่ชีวิต ก็เพราะกรรมที่สร้างไว้ในชาติก่อน ถ้าเลิกก่อกรรมทำเข็ญใหม่ด้วยการไม่จองเวรเมื่อใด เมื่อนั้นก็จะประสบความสุขอย่างสมบูรณ์ ท้าวพรหมทัตและนางเอี้ยยก็ตกลงยกโทษให้เศรษฐี และนางกนิษฐีให้ไปตามมาอยู่ในพระราชวังจนชั่วชีวิต.

ตัวอย่างที่ 2²

นิทานอีสป

² ยศ วิชรเสถียร. *นิทานอีสป*. (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2505). หน้า 8-13.

สุนัขกับเงา

สุนัขตัวหนึ่งโชคดีไปได้ชิ้นเนื้อมาชิ้นหนึ่ง จึงคาบวิ่งกลับบ้านเพื่อจะกินโดยไม่ถูกรบกวน ในระหว่างทาง มันจำเป็นต้องข้ามสะพานเล็กๆ ซึ่งทอดข้ามคู ขณะที่อยู่กลางสะพานเผอิญมันมองลงไปในน้ำ เห็นเงาของตัวเอง เข้าใจว่าเป็นสุนัขอีกตัวหนึ่งคาบชิ้นเนื้ออยู่ ความโลภทำให้มันใคร่ได้เนื้อที่เห็นเงาคาบอยู่นั้นด้วย จึงอ้าปากเพื่อจับแย่ง ทันใดที่มันอ้าปากขึ้นชิ้นเนื้อที่คาบอยู่ก็หลุดจากปากตกลงในน้ำ และจมหายไป.

จงพอใจในสิ่งที่ท่านมีอยู่แล้ว หากโลกมากท่านอาจสูญเสียสิ่งที่ท่านมีอยู่แล้วนั้น ไปก็ได้.

สุนัขปากบันนกระเรียน

สุนัขป่าตัวหนึ่งหิวจัดเผอิญหาเหยื่อได้จึงกินอย่างตะกละตะกราม เผอิญกระดูกชิ้นเล็ก ๆ ชิ้นหนึ่งของสัตว์ที่เคราะห์ร้ายตกเป็นเหยื่อเข้าไปติดขวางลำคออยู่ สุนัขป่าจะขยอกก็ไม่ออกจะกลืนก็ไม่ลง จึงก่อให้เกิดความเจ็บปวดในลำคออย่างสาหัส อันทำให้สิ้นความอดทน มันจึงวิ่งพล่านไปมาพร้อมกับส่งเสียงโอดครวญเพื่อหาผู้ที่จะช่วยบรรเทาความเจ็บปวดมันขอร้องให้ทุก ๆ ผู้ที่มันพบช่วยเอากระดูกที่ติดคอมันอยู่ออกให้ที่ “ฉันจะให้ทุก ๆ สิ่ง” มันบอกแก่ผู้ที่มันขอร้อง “ถ้าท่านสามารถเอากระดูกที่ติดคอฉันอยู่ออกได้” แต่ก็ไม่มีผู้ใดจะสามารถช่วยมันได้ ในที่สุดมันพบนกระเรียนจึงอ่อนวอนให้ช่วย นกระเรียนนึกเวทนา จึงรับช่วย บอกให้สุนัขป่าอนตะแคงลงแล้วอำปากให้กว้างที่สุดที่จะกว้างได้ ครั้นแล้วนกระเรียนจึงเอาปากล้วงลงไปในลำคอของสุนัขป่าจนมิดหัว และคาบเอากระดูกที่ติดคออยู่ออกมาได้

“เออละ ที่นี่ให้รางวัลข้าตามที่เจ้าสัญญาไว้ซี อะไรล่ะที่เจ้าจะให้?” นกระเรียนทวงรางวัล

สุนัขป่าได้ยินดังนั้นก็แยกเขี้ยว “เจ้าควรพอใจบ้างซีที่เจ้าเอาหัวมุดเข้าไปในปากของสุนัขป่า แล้วเอาออกมาได้โดยปลอดภัยนะ และนั่นก็ควรเป็นรางวัลเพียงพอสำหรับเจ้าแล้ว”

บุญคุณกับความละโมภย์อรร่วมกัน ไม่ได้

ชาวนากับงูพิษ

ลูกชายชาวนาผู้หนึ่ง เผอิญเดินไปเหยียบเอาหางงูพิษตัวหนึ่งเข้า ด้วยความตกใจและเจ็บงูนั้นจึงวิ่งมากัดเอาถึงแก่ความตาย ชาวนาผู้เป็นพ่อเดือดดาล จึงฉวยขวานฟันงูตัวนั้นห่างขาด ฉะนั้นงูพิษจึงกระทำการแก้แค้น โดยเที่ยวกัดปศุสัตว์ของชาวนาให้ล้มตายไปที่ละตัวสองตัว จนกระทั่งเกือบหมด ชาวนาจึงคิดว่าทางที่จะหยุดยั้งการกระทำของงูได้ ก็ต้องผูกมิตรกับงู ดังนั้นเขาจึงนำอาหารอันมีรสโอชะและน้ำผึ้งไปให้งู พลังบอกแก่งูว่า “จงลืมเสียและให้อภัยเถิด บางทีเจ้าอาจจะทำถูกต้องแล้วที่ได้ลงโทษลูกชายของข้าซึ่งซุ่มซำไปเหยียบหางเจ้าเข้า และการกัดวัวควายของข้าก็เช่นกัน ต่อไปนี้ขอเจ้าจงหยุดยั้งการแก้แค้นเสียเถิด เรามาเป็นมิตรต่อกันดังเดิมอีกมีดีกว่าหรือ?”

“อย่าเลย - อย่าเลย” ฝ่ายงูตอบ “จงเอาของกำนัลของเจ้ากลับไป เจ้าไม่อาจลืมความตายของลูกเจ้าได้หรอก และข้าก็ไม่อาจลืมการสูญเสียหางของข้าได้เช่นเดียวกัน”

การกระทำร้ายให้เจ็บปวดนั้นอาจให้อภัยแก่กันได้ แต่จะให้ลืมเสียนั้นหาได้ไม่

ตัวอย่างที่ 3³

นิทานชาดก

³ กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. *นิทานคติธรรม*. (กรุงเทพฯ: อรุณมา, 2518). หน้า 38-47.

นกยูงทอง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกยูง มีขนสีเหลืองเหมือนทอง จึงมีชื่อว่า นกยูงทอง อาศัยอยู่บนภูเขาแห่งหนึ่ง ตามปรกตินกยูงทองพอถึงเวลาเช้าก็ไปจับบนยอดเขา บ่ายหน้าไปทางทิศตะวันออก แลดูดวงอาทิตย์ที่แรกขึ้น แล้วเจริญมนต์ว่า อุเทตยญ-จกฺขุมมา เอกราชา เป็นต้น ซึ่งมีความว่า พระอาทิตย์เป็นดวงตาของโลกเป็นเอกราช มีสีเหมือนทองส่องพื้นพิภพให้สว่างตั้งขึ้นมา ข้าพเจ้าขอน้อมนมัสการพระอาทิตย์นั้น ขอให้คุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นสุขตลอดวัน ข้าพเจ้าขอนมัสการผู้รู้ธรรม ขอให้รักษาข้าพเจ้า ความนอบน้อมของข้าพเจ้าจงมีแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย จงมีแต่พระโพธิญาณ จงมีแต่ท่านผู้พ้นทุกข์ดังนี้ พอเจริญมนต์แล้วก็ไปหาอาหาร การเจริญมนต์ของนกยูงทองตอนนี้ เพื่อคุ้มครองป้องกันตนในตอนกลางวัน ครั้นเวลาเย็นกลับจากหาอาหารแล้วขึ้นไปจับบนยอดเขา บ่ายหน้าไปทางทิศตะวันตก แลดูดวงอาทิตย์ที่กำลังจะตก เจริญมนต์ว่า อเป-ตยญจกฺขุมมา เอกราชา เป็นต้น ซึ่งมีความว่าข้าพเจ้าของน้อมนมัสการพระอาทิตย์อันเป็นดวงตาของโลก เป็นเอกราช มีสีเหมือนทอง กำลังตกไปแล้ว ขอให้คุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นสุขตลอดคืน ความต่อไปเหมือนบดต้น การเจริญมนต์ของนกยูงทองนี้เพื่อคุ้มครองป้องกันตนในเวลากลางคืน จริยวัตรดังกล่าวนี้ นกยูงทองได้ทำเป็นนิตย์ทุกวันทุกคืน จึงอยู่เป็นสุขปราศจากอันตรายตลอดมา

อยู่มาวันหนึ่ง พระนางเขมาอัศรมเหสีของพระเจ้าพาราณสีทรงสุบินเห็น นกยูงทองแสดงธรรมให้ฟังอย่างไพเราะจับใจ ครั้นตื่นขึ้นจึงกราบทูลพระราชสามี และทูลประสงค์จะฟังธรรมของนกยูงทองดังที่ทรงสุบินนั้น พระราชสามีเที่ยวสืบถามเหล่าพราณไพร ก็ทรงทราบจากลูกชายของพราณคนหนึ่งซึ่งพ่อของเขาได้บอกไว้เมื่อใกล้จะตายว่า มีนกยูงสีทองตัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่เขาโน้น จึงรับสั่งให้ไปจับมาถวาย แต่อย่าทำให้ถึงตาย พราณไพรจึงเอาบ่วงไปดักในที่ที่นกยูงทองเที่ยวหากิน เมื่อนกยูงทองเหยียบที่บ่วง บ่วงก็ไม่วัดติด ด้วยอำนาจมนต์ที่นกยูงทองเจริญอยู่เป็นนิตย์ นายพราณพยายามดักอยู่ถึง 7 ปี ก็จับไม่ได้ จนตัวตาย พระนางเขมาราชเทวี เมื่อไม่ได้สมปรารถนาก็โคกเค็ร่าชูปผอมตรอมพระทัยจนสิ้นพระชนม์ พระราชสามีพิโรธเป็นกำลังที่มเหสีต้องสิ้นพระชนม์ลงเพราะนกยูงทอง จึงทรงจองเวรให้อาลักษณ์จารึกหนังสือไว้บนแผ่นทองว่า มีนกยูงทองตัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่ภูเขา ถ้าใครได้กินเนื้อนกยูงตัวที่ว่านี้ จะมีอายุยืนไม่แก่ไม่

ตาย จารึกแล้วบรรจุแผ่นทองนั้นลงในหีบเพื่อคนภายหลังได้อ่าน ต่อมาพระราชาก็สวรรคต พระราชาผู้สืบสันตติวงศ์ทรงอ่านแผ่นทองนั้นแล้วสำคัญว่าเป็นจริงก็รับสั่งให้พราน ไปตักจับ ก็ไม่สมพระราชประสงค์ จนคราวหนึ่งมีพรานคนหนึ่งเฝ้าสังเกตดูว่า ทำไม

แล้วนกยูงก็แสดงอำนาจสังข์ของการไม่เบียดเบียนสัตว์

หนอบ่วงจึงไม่รู้ตรัดเท้านกยูงทองตัวนี้ เมื่อสะกดรอยดูก็เห็นนกยูงทองเจริญมนต์อยู่ทุกเช้าทุกเย็น จึงแน่ใจว่าเหตุนี้เองทำให้นกตัวนี้ไม่ติดบ่วง นายพรานคิดอุบายขึ้นมาได้ จึงไปจับนางนกยูงตัวหนึ่งมาฝึกหัดให้อ่านมนต์สัญญาณ เช่น ถัดนิ้วมือ นางนกยูงก็ร้องถ้าปรบมือ นางนกยูงก็รำฟ้อน เมื่อฝึกสอนได้ชำนาญแล้ว จึงจัดแจงอุ้มนางนกยูงไปแต่มีดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น แล้วดักบ่วงไว้ก่อนเวลาที่นกยูงทองจะเจริญมนต์ พอเสร็จติดนิ้วมือขึ้น นางนกยูงจึงส่งเสียงร้องด้วยสำเนียงไพเราะจับใจ พอนกยูงทองได้ยินเสียงร้องของนางนกยูง ก็รุ่มร้อนด้วยอำนาจกิเลสจนลืมเจริญมนต์ รีบโฉบบินไปยังที่ที่นางนกยูงอยู่ พอโฉบลงจากอากาศก็พอดีทำสอดเข้าไปในบ่วง บ่วงที่ไม่เคยตรุดตมาเป็นเวลานานก็ตรุดมัดเท้านกยูงทองจนติดแน่น นายพรานจึงนำนกยูงทองไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินทรงพอพระราชหฤทัยมากที่จะได้เสวยเนื้อมนกลูกทอง จะได้ไม่แก่ไม่ตายดังคำจารึกนั้น แต่ก่อนจัดการเสวยใครจะสนทนากับนกยูงทองเสียก่อน จึงจัดที่ให้นกยูงทองจับ เมื่อนกยูงทองจับบนที่นั้นแล้วจึงทูลถามเหตุที่ทรงให้ดักจับ พระเจ้าแผ่นดินก็ตรัสเล่าตามที่ปรากฏในคำจารึกนั้น นกยูงทองจึงทูลว่า “ทำไมพระองค์จึงทรงเชื่อดังนั้น ถ้าเนื้อข้าพเจ้าวิเศษถึงแก่ทำให้คนกินไม่แก่ไม่ตายจริงแล้ว ตัวข้าพเจ้าเองคงไม่ตายนะซี แต่ไม่เป็นเช่นนั้น แม้ข้าพเจ้าเองยังต้องตาย โฉนผู้ที่กินเนื้อข้าพเจ้าจะไม่ตายเล่า ขอพระองค์อย่าได้ทรงเชื่อดังนั้นเลย จะเป็นกรรมหนักแก่พระองค์” แล้วนกยูงทองก็แสดงอานิสงส์ของการไม่เบียดเบียนสัตว์ จนพระเจ้าแผ่นดินทรงเลื่อมใสรับสั่งให้ปล่อยนกยูงทองไป แล้วทรงออกหมายประกาศมิให้ผู้ใดทำร้ายสัตว์ทั้งหลายในพระราชอาณาเขตของพระองค์

พระยาข้างฉันทันต์

พระยาข้างฉันทันต์เป็นช่างเผือกผ่อง มีงายาว เป็นหัวหน้าโขลงช้างเป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ในราวป่าแห่งหนึ่งใกล้สระฉันทันต์ มีช้างพังสองเชือกเป็นเมียชื่อจุลสุภักทา กับมหาสุภักทา

วันหนึ่ง พระยาข้างฉันทันต์พานางช้างทั้งสองไปชมต้นไม้รังซึ่งผลิดอกออกธรรยา พอไปถึงพระยาข้างจึงเข้าชนต้นไม้ รรตามดตำดแดงก็ร่วงลงมากับไปไม้กิ่งไม้แห้ง ๆ ถูกต้องตัวนางช้างจุลสุภักทา ซึ่งยืนอยู่เหนือลม บรรดาเกสรดอกไม้ก็ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาต้องตัวนางช้างมหาสุภักทาซึ่งยืนอยู่ใต้ลม นางช้างจุลสุภักทาเห็นดังนั้นก็น้อยใจ หาวว่าพระยาข้างแกล้งให้มดหล่นถูกตน ที่นางมหาสุภักทากลับโปรยปรายเกสรดอกไม้สด ๆ ให้หล่นลงบนหลัง จึงคิดอาฆาตพระยาข้างเรื่อยมา ต่อมาอีกวันหนึ่งมีช้างนำดอกบัวหลวงมาให้พระยาข้าง พระยาข้างก็เอางวงรับดอกบัวโปรยเกสรลงบนตระพองแล้วยื่นให้นางมหาสุภักทา นางจุลสุภักทาเห็นเข้าอีกก็แค้นใจหนักขึ้นคิดว่าที่ตัวไม่ให้ให้แต่นางมหาสุภักทา จึงผูกเวรว่า จะเกิดในชาติใด ๆ ก็ตาม ขอให้ได้ผลาญพระยาข้างตัวนี้จนได้

ต่อมาไม่ช้า นางช้างจุลสุภักทาดาย ไปเกิดเป็นราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินแคว้นมัทธรัฐ ชื่อสุภักทา พอเจริญวัยก็ได้เป็นอัศวมเหสีของพระเจ้าพาราณสี ปรากฏตามตำนานว่าพระนางสุภักทา ระลึกชาติได้ด้วยจิตคิดผูกเวรพระยาข้างมาแต่ก่อน พระนางจึงคิดจะให้พรานไปเอางาพระยาข้างฉันทันต์ให้จงได้ จึงรับสั่งให้พรานไพรคนหนึ่งชื่อ โส ฤๅคร ว่า ขอให้ไปฆ่าพระยาข้างฉันทันต์ซึ่งอยู่ที่ป่าโน้น แล้วตัดงาทั้งสองมาให้ที่พรานโส ฤๅครรับทำให้ จึงเตรียมเครื่องมือสำหรับใช้ในการนี้ เช่น มีด ขวาน จอบ เคียว เลื่อย และร่มหนัง เป็นต้น เดินทางไปตามที่พระนางสุภักทาบอก การเดินทางของพรานโส ฤๅครคราวนั้นท่านพรณณาไว้ว่าเมื่อพรานโส ฤๅครเดินทางพ้นถิ่นของมนุษย์แล้ว ได้ถึงป่ารกหลายแห่ง เช่น ป่าหญาแพรก ป่าเลา ป่าไม้แดง ป่าแหม ป่าหวาย เป็นต้น บางแห่งก็เป็นป่าทึบแม้งจะเลื่อยก็แสนยาก พ้นป่าไปต้องข้ามลำน้ำข้ามเขา พรานโส ฤๅครเมื่อถึงป่า ต้องใช้เคียวเกี่ยวบ้าง ใช้มีดตัดบ้าง ใช้ขวานฟันบ้าง เมื่อถึงลำน้ำต้องทำแพข้าม ถึงภูเขาดังป็นปายเถาว์ลัยขึ้นไปจนถึงยอดเขา เพราะไม่มีทางอื่นที่จะอ้อมเดินไปได้ แล้วมองลงมาข้างล่างก็เห็นพระยาข้างเผือกผ่องงายาวพร้อมด้วยโขลงช้างบริวาร

มากมาย พรานโส ญตรจึงวางโครงการที่จะสังหารพระยาช้างต่อไป เมื่อเห็นพระยาช้าง พาบรีวารออกไปหากิน นายพรานจึงคิดว่า ถ้าเราจะไล่ลงจากยอดเขา กว่าที่จะถึงพื้นดิน ก็เป็นเวลานาน เกรงจะเสียการจึงโคตร่มหนังที่เตรียมไปจากยอดเขาถึงพื้นล่าง เมื่อถึงพื้นล่างแล้วจึงรีบเดินไปยังที่ที่ตนกำหนดไว้ เริ่มเอาจอบขุดหลุมตรงที่พระยาช้างอยู่เป็น สี่เหลี่ยมจัตุรัส แล้วเอากระดานปูลาดบนปากหลุม เกลี่ยหน้าและใบไม้พรางไว้ เมื่อ

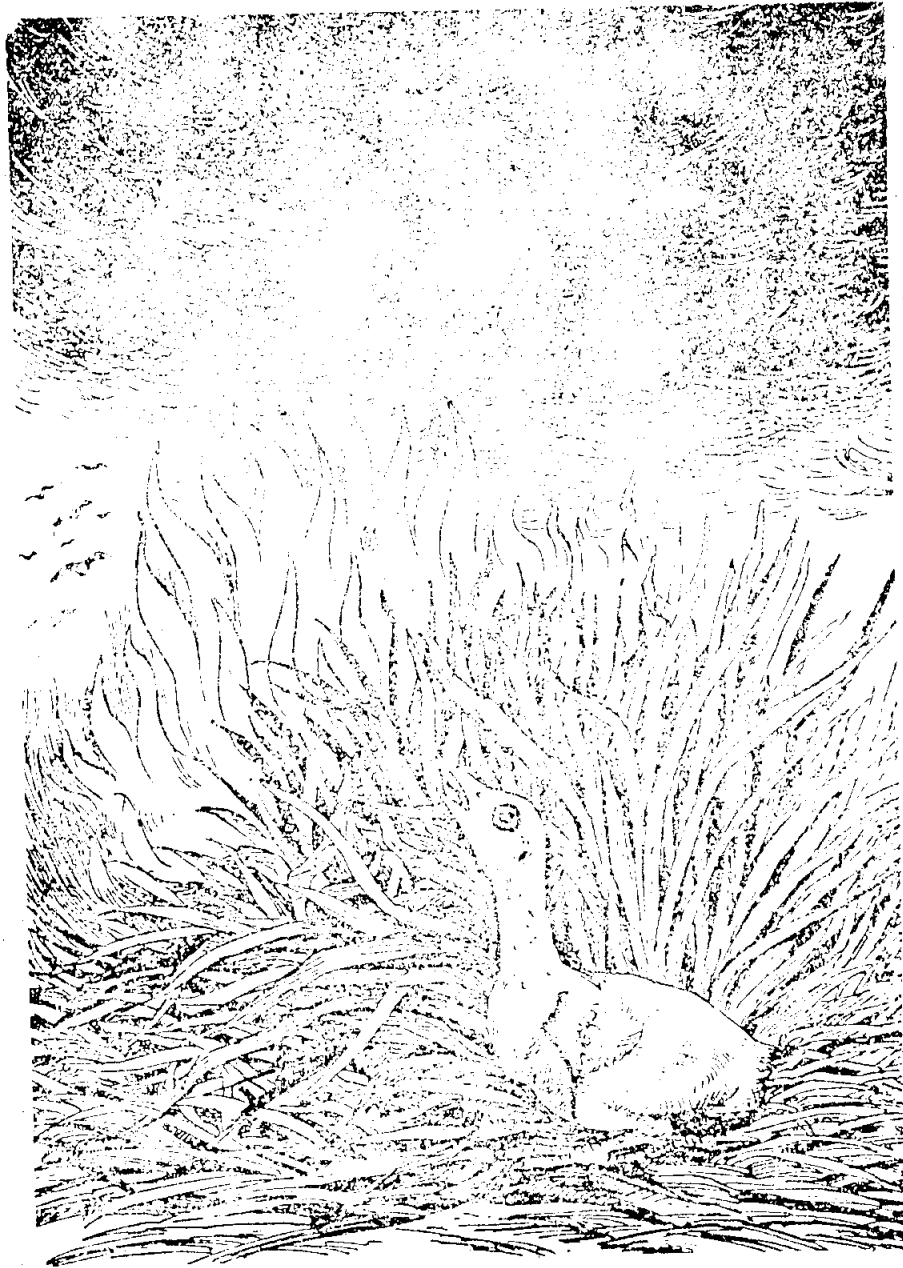
ธงษ์พระอรหันต์ บัณฑิตไม่ควรทำลาย จึงเองวงกายนายพรานขึ้นมาวางไว้ข้างหน้าแล้วถาม นายพรานว่า “ท่านฆ่าเราเพื่อประสงค์อะไร”

ทำหลุมเสร็จนายพรานจึงเอาผ้าคลุมศีรษะนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดพัดรื้อธนูมีลูกศรอาบยาพิษ แล้วลงไปยืนอยู่ในหลุม

เมื่อพระยาช้าง กลับจากหากินก็ไป ณ ที่เคยอยู่ หารู้ว่ามีอันตรายรอสังหาร อยู่ไม่ นายพรานไสถุตร ได้ที่ก็นำธนูปล่อยลูกศร ถูกท้องพระยาช้างจนทะลุหลัง แผล เหวอะหวะเลือดไหลนอง พระยาช้างร้องขึ้นด้วยความเจ็บปวด เหล่าช้างที่เป็นบริวาร ได้ยินเสียงพระยาช้างร้องก็วิ่งมาดู ครั้นเห็นพระยาช้างได้รับทุกขเวทนา ต่างก็เที่ยววิ่ง ค้นหาศัตรูที่มาทำร้าย พอเหล่าช้างวิ่งไปหมดแล้ว พระยาช้างจึงอดกลั้นความเจ็บปวด พิจารณาดูลูกศรที่เสี้ยนมาจึงเห็นว่า ถ้ามาทางด้านอื่น ๆ ก็คงจะถูกข้างตัวหรือถูกตระพอง แต่นี้ถูกท้องทะลุหลัง คงจะมีศัตรูอยู่ใต้ดินยิงมาเป็นแน่ พระยาช้างจึงเอาเท้ากระทุ้งดิน จนกระดานที่ปิดหลุมเปิด ได้เหลือบเห็นพรานไสถุตร จึงสอดดวงลงไปหมายจะจับ ขึ้นมาฟาด แต่มองเห็นผ้ากาสาหวัดพัดอันเป็นธงชัยพระอรหันต์ ได้เกิดความรู้สึกว่า ธงชัยพระอรหันต์ บัณฑิตไม่ควรทำลาย จึงเอางวงยกนายพรานขึ้นมาวางไว้ข้างหน้า แล้วถามนายพรานว่า “ท่านฆ่าเราเพื่อประสงค์อะไร” นายพรานตอบว่า “พระนาง สุกัททามเหสีพระเจ้าพาราณสีต้องการนางของท่าน จึงใช้เรามาฆ่าท่าน” พระยาช้างได้ ฟังดังนั้นก็รู้ได้ว่า ทั้งนี้เป็นเพราะนางจุลสุภัททาจองเวรไว้กับเรา เพื่อให้เวรระงับกัน เสียที พระยาช้างจึงอนุญาตให้นายพรานเอาเสี้ยนมาตัดงาทั้งคู่ไป นายพรานจึงขึ้นเหยียบ บนตระพองแล้วเอาเสี้ยนตัดงา พองขาด พระยาช้างก็ตั้งปณิธานปรารถนาให้ได้บรรลु สัมมาสัมโพธิญาณ แล้วมอบงาให้แก่นายพรานไป และยังได้ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้นาย พรานกลับบ้านเมืองโดยสวัสดิ์ แล้วพระยาช้างก็ส่งนายพรานกลับไป พอนายพรานลับ ตาพระยาช้างก็ตาย

ลูกนกคุ้ม

พระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นลูกนกคุ้ม อาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่งกับพ่อนกแม่นก วันหนึ่งไฟไหม้ลูกกลามมาถึงป่าที่นกคุ้มอยู่ ผุ้ชนกทั้งหลายก็บินหนีออกจากรังของ

ลูกนกคุ้มชะเง้อขึ้นเห็น ไฟไหม้ลูกกลามจวน จะถึงรังที่ตัวอยู่

ตน ๆ พ่อแม่ของลูกนาคุ่มก็บินหนีเอาตัวรอด ทั้งลูกนาก็ไว้ตัวเดียว ลูกนาคุ่มชะเง้อ
ขึ้นเห็นไฟไหม้ลูกลามจวนจะถึงรังที่ตัวอยู่ จึงคิดว่าถ้าเราทางปีกบินไปได้ เราก็จะบินหนี
ไป ถ้าเราเดินได้เราก็จะเดินหนีไปที่อื่น พ่อแม่ของเราเล่าก็หนีเราไปเสียแล้ว เราหมด
ที่พึ่งจะทำอย่างไรดี ที่นั่นลูกนาคุ่มโพธิสัตว์จึงนึกถึงคุณศีลคุณสัตย์ โดยบทว่า อตุถิ
โลกะ สีสกุณ เป็นต้น อันมีความว่า คุณของศีล คุณของความสัตย์และความสงบเสงี่ยม
ความเอ็นดูย่อมมีจริงในโลกด้วยความสัตย์นั้นเราขอตั้งสัตยาธิษฐาน อนึ่งเรานึกถึงพระ
ธรรมและพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่กาลก่อน จึงขอตั้งคำสัตย์ดังต่อไปนี้เรามีปีกทั้งสอง
ข้าง แต่บินไม่ได้ เรามีเท้าทั้งสองข้างแต่เดินไม่ได้ และพ่อแม่ของเราได้หนีไปเสียแล้ว
ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความจริง ด้วยความสัตย์นี้ขอเปลวไฟจงกลับไปเสียจากที่นี่ หัน
ไตนั้นเปลวไฟก็หวนกลับไปจากที่นั่น แล้วก็ดับลงทันที

คำถามท้ายบท

1. วรรณกรรมดั้งเดิมคืออะไร แบ่งเป็นกี่ชนิดอะไรบ้าง
2. นิทานพื้นบ้าน คือนิทานประเภทใด มีกี่ชนิด อะไรบ้าง จงอธิบาย
3. ลักษณะเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านเป็นอย่างไร จงอธิบาย
4. นิทานสอนคติธรรม คือนิทานประเภทใด จงยกตัวอย่างนิทานชนิดนี้ที่ท่านรู้จักมาพอสมควร
5. นิทานวีรบุรุษ คืออะไร นิทานเช่นนี้ในประเทศไทยเรามีหรือไม่ จงอธิบายและยกตัวอย่าง
6. เทพปกรณัม คืออะไร แบ่งเป็นกี่ชนิด จงอธิบาย
7. นิทานชาดก มีกี่ชนิด อะไรบ้าง จงอธิบายความแตกต่างของชาดกแต่ละชนิด
8. ฝึกเขียนเรื่องนิทานพื้นบ้าน
9. ฝึกเขียนเรื่องนิทานสอนคติธรรม
10. ฝึกเขียนเรื่องนิทานวีรบุรุษ
11. ฝึกเขียนเรื่องเทพปกรณัม
12. ฝึกเขียนเรื่องนิทานชาดก